

Тема 5. Податкова система і податкова політика

План лекції:

- 5.1. Суть, значення та роль податкової системи у складі державних доходів.
- 5.2. Податкова політика та її характеристика.
- 5.3. Склад податкової системи України.
- 5.4. Порівняльна характеристика податкових систем в економічно розвинутих державах світу.

5.1. Суть, значення та роль податкової системи у складі державних доходів

У науковій літературі немає єдиного підходу до визначення змісту поняття «податкова система». Найважливіші підходи, що розкривають зміст цього поняття, містять такі положення.

1. До складу податкової системи входять всі види податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які встановлено чинним законодавством і запроваджено в країні.

2. Податковою системою визначається перелік суб'єктів, на яких покладається виконання функцій у сфері оподаткування.

3. Податкова система установлює порядок проведення операцій з оподаткування.

Отже, податкова система – це, з одного боку, сукупність податків і зборів, що утворюють систему, побудовану згідно з визначеними принципами, прийнятими в країні з метою реалізації функцій оподаткування. З іншого – вона регламентує порядок проведення операцій з оподаткування відповідно до прийнятої системи.

До суб'єктів оподаткування належать, з одного боку, держава, з іншого – платники податків. **Платниками** є фізичні та юридичні особи, на яких, згідно із законодавством, покладено обов'язки утримувати та сплачувати податки і збори (обов'язкові платежі), пеню та штрафні санкції.

Податкова система характеризується такими елементами:

- порядком встановлення і введенням в дію податків і зборів та їх скасування;
- класифікацією податків;
- правами та обов'язками платників податків;

- порядком розподілу податків між бюджетами різних рівнів;
- по-п'яте – відповідальністю учасників податкових відносин.

Побудова податкової системи повинна відповідати таким вимогам:

- **системність** – полягає в тому, що податки повинні бути взаємопов'язані між собою й органічно доповнювати один одного;

- **встановлення визначальної бази податкової системи** – визначальною базою побудови податкової системи є обсяг коштів, якого потребує держава для виконання покладених на неї функцій;

- **формування правової основи** – правову основу системи становлять відносини власності, адже форма власності відбивається на формуванні доходів відповідних юридичних і фізичних осіб, а особливості формування доходів повинні враховуватись при встановленні об'єкта оподаткування;

- **формування вихідних принципів.**

Класичні принципи побудови податкової системи були сформульовані їх основоположником, шотландським економістом і філософом А. Смітом. Вони викладені у чотирьох основних правилах:

- **справедливості**, яке стверджує загальність оподаткування і рівномірність його розподілу відповідно до доходів;

- **визначеності**, коли час оплати податку, спосіб і сума платежу повинні бути з точністю і заздалегідь відомі платнику і не залежати від суб'єктивних факторів;

- **зручності**, тобто кожен податок повинен стягуватись у такий час і такий спосіб, які найбільш зручні для платника;

- **економії** (раціональності), коли будь-який податок повинен стягуватись таким чином, щоб із доходів платника вилучалось якомога менше понад те, що надходить до державної скарбниці.

Основу побудови сучасних податкових систем, поряд із принципами А. Сміта, визначають також принципи, розроблені німецьким економістом А. Вагнером, який систематизував їх в чотири окремі групи:

1-ша група – **фінансові принципи**, серед яких достатність та еластичність (рухомість) обкладення.

2-га група – **народногосподарські принципи** – належний вибір джерела обкладення, правильна комбінація різних податків у таку систему, яка б зважала на наслідки і умови їх перекладення.

3-тя група – **етичні принципи, принципи справедливості** – загальність оподаткування та рівномірність.

4-та група – **принципи податкового управління** (сукупність адміністративно-технічних правил) – визначеність обкладення,

зручність сплати податку та максимальне зменшення витрат на стягнення.

Сучасна податкова система України ґрунтується на принципах, що викладені в податковому законодавстві:

1. **Загальність оподаткування** – кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені законодавством податки та збори, платником яких вона є.

2. **Рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації** – забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу.

3. **Невідоротність настання визначеної законом відповідальності** у разі порушення податкового законодавства.

4. **Презумпція правомірності рішень платника податку** в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу.

5. **Фіскальна достатність** – встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями.

6. **Соціальна справедливість** – установа податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків.

7. **Економічність оподаткування** – установа податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування.

8. **Нейтральність оподаткування** – установа податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків.

9. **Стабільність** – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року.

10. **Рівномірність та зручність сплати** – установа строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками.

11. Єдиний підхід до встановлення податків та зборів – визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку.

5.2. Податкова політика та її характеристика

Податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави.

Формування податкової політики держави шляхом збільшення або скорочення маси податкових надходжень, зміни форм оподаткування та податкових ставок може сприяти зростанню чи спаду господарської активності, створенню необхідної кон'юнктури на ринку, умов для розвитку пріоритетних галузей економіки.

Вся історія податкової політики зводиться до пошуків ідеалів оптимального оподаткування. З одного боку, податки мають забезпечити сталу фінансову базу держави, з іншого – залишити достатньо коштів підприємствам і громадянам з метою збереження максимальної заінтересованості в результатах діяльності. При цьому держава не може задовільнитися лише загальними пропорціями розподілу валового національного продукту. Вона повинна враховувати інтереси кожного підприємства, кожного члена суспільства.

Податкова політика повинна забезпечити вирішення двоєдиного завдання. **З одного боку** – це встановлення оптимальних податків, які не стримуватимуть розвиток підприємництва, а **з іншого** – забезпечити надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб.

Тому основне завдання держави і її органів полягає в тому, щоб створити настроюваний податковий механізм впливу на господарську поведінку юридичних і фізичних осіб.

У широкому плані податкова політика охоплює питання формування державних доходів за рахунок постійних джерел (податків) і тимчасових (позик). Оскільки кожна держава не може встановлювати надто високий рівень оподаткування, бо цьому протидіє суспільство, то вона змушена використовувати державні позики для покриття державних видатків.

Податкова політика ведеться з огляду на певні принципи, що відображають її завдання. Основне завдання полягає у встановленні такого рівня оподаткування в державі, за якого

розвиватиметься підприємницька діяльність, і надходження до бюджету коштів буде достатнє для задоволення державних потреб. А ефективність проведення податкової політики, у свою чергу, залежить від ступеня її відповідності потребам соціально-економічного розвитку країни та інтересам широкого загалу. Тому **основні принципи податкової політики полягають у наступному:**

1. Рівень податкової ставки повинен установлюватися з урахуванням можливостей платника податку, тобто рівня його доходів.

Оскільки можливості різних фізичних і юридичних осіб неоднакові, в ідеалі у них мають бути встановлені диференційовані податкові ставки. Це насамперед повинно стосуватися прибуткового і майнового оподаткування. При оподаткуванні доходів фізичних і юридичних осіб необхідно враховувати майновий стан платника податку.

2. Оподаткування доходів повинно мати однократний характер. Багатократне обкладення доходу або капіталу є недопустимим.

3. Сплата податків має бути обов'язковою. Податкова система не повинна залишати сумнівів у платника податків у неминучості платежу. Система штрафів, санкцій і громадська думка в країні повинні бути сформовані таким чином, щоб несплата або невчасна сплата податків були ще менш вигідні платникові, ніж вчасне і чесне виконання зобов'язань перед бюджетом.

4. Система і процедура сплати податків повинні бути простими, зрозумілими і зручними для платників податків і податкової адміністрації.

Тобто оподаткування повинно проводитись з мінімальними адміністративними витратами, а законодавчі акти з податків і податкових платежів повинні бути прості і зрозумілі як для податкоплатників, так і для контролюючих органів.

5. Податкова система має бути гнучкою і такою, що швидко адаптується до мінливих економічних і суспільно-політичних потреб.

6. Податкова система має забезпечувати перерозподіл створюваного валового внутрішнього продукту і бути ефективним інструментом державного регулювання економічної політики.

5.3. Склад податкової системи України

Законодавством встановлюються як перелік податків, такі суб'єкти їх стягнення. Регламентуються також права і обов'язки платників, повноваження органів, за якими закріплюються функції держави зі справляння податків і зборів. Податковою системою регулюються відносини між платниками та органами державної виконавчої влади зі

стягування податків. Передбачаються умови надання пільг і застосування санкцій у сфері оподаткування. Визначаються важелі податкового стимулювання напрямів економічної діяльності та пріоритетних соціальних програм.

В Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки і збори.

До загальнодержавних належать податки та збори, що є обов'язковими до сплати на всій території України, крім випадків, передбачених законодавством.

Загальнодержавні збори:

- збір за першу реєстрацію транспортного засобу;
- збір за користування радіочастотним ресурсом України;
- збір за спеціальне використання води;
- збір за спеціальне використання лісових ресурсів;
- збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства;
- збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками;
- збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності;
- утилізаційний збір;
- плата за використання інших природних ресурсів.

Митні платежі:

- мито;
- акцизний збір;
- ПДВ;
- інші види надходжень.

До місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених податковим законодавством, рішеннями сільських, селищних і міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад.

До місцевих податків належать:

- податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки;
- єдиний податок;
- єдиний податок для суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб.

До місцевих зборів належать:

- збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;
- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір.

5.4. Порівняльна характеристика податкових систем в економічно розвинутих державах світу

В умовах ринкових відносин податкова система виступає важливим елементом регулювання економічних і соціальних процесів у державі. Ефективність її функціонування визначається найрізноманітнішими чинниками і, перш за все, економічним положенням, рівнем податкової культури, досягненнями економічної науки.

Податкова система Франції

Податкова система Франції – сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів Франції, що стягуються в установленому порядку.

Від інших країн Західної Європи національна податкова система Франції вирізняється лише деякими, але помітними особливостями. По-перше, для Франції властиві високі соціальні податки – платежі та внески у фонди соціального призначення (більше 40 % загальної суми обов'язкових платежів і податків порівняно з близько 30 % в середньому по країнах Європейського Союзу). По-друге, структура французької податкової системи історично склалася таким чином, що фіскальне значення непрямого оподаткування (податків на споживання) у загальній сумі державних доходів перевищують долю прямих. По-третє, в основі бюджетного процесу знаходиться принцип пріоритету ресурсів. На відміну від багатьох інших країн, це означає затвердження парламентом спочатку доходної частини бюджету, а потім видаткової. По-четверте, відповідно до вимог уніфікації податкових систем в рамках Європейського Союзу протягом останнього десятиліття спостерігається зниження ставок оподаткування з одночасним розширенням податкової бази за рахунок скасування пільг.

Усі закони Франції, які стосуються введення нових або знищення старих податків, сфери їх застосування, щорічно затверджуються парламентом при прийнятті державного бюджету. Крім законів, діють різні декрети й розпорядження, які приймаються з метою доповнення, деталізації та пояснень до чинних законів.

Загалом податки та збори у Франції становлять близько 90 % доходної частини бюджету. При досить централізованій системі законодавства у сфері оподаткування місцевим органам самоврядування належить відносна автономія. Вони мають можливість самостійно встановлювати місцеві податки, їх ставки та порядок стягнення. У Франції діє досить чітка система розподілу податків за надходженням до центрального та місцевих бюджетів, що пов'язано з

розширенням прав місцевих органів влади у питаннях благоустрою, екології, містобудування, професійної підготовки фахівців тощо, що потребує додаткових надходжень до місцевих бюджетів.

Основні податки Франції:

– податок на додану вартість (запроваджений з 1954 року на операції виробничого та комерційного характеру);

– податок на прибутки (поширюється на сукупність доходів, одержану фізичною особою протягом року з джерел як у самій Франції, так і за кордоном, а саме: заробітну плату, пенсію, ренту, доходи від усіх видів комерційної й некомерційної діяльності, винагороди; цей податок справляється із осіб, дохід яких перевищує неоподатковуваний мінімум (25610 євро на рік), за шестирозрядною прогресивною шкалою, мінімальна ставка податку – 10,52 %, максимальна – 47 %);

– податки на операції з нерухомістю, цінними паперами та іншим рухомим майном (дохід, одержаний у результаті продажу нерухомого майна, вважається оподатковуваним доходом у рік продажі; диференціація ставок залежить від терміну знаходження будівель у власності продавця. За максимальною ставкою оподатковуються доходи від реалізації нерухомості, проданої в перші 2 роки після її придбання; прибуток одержаний від операцій із цінними паперами, оподатковуються за ставкою 16 % у випадку, якщо величина прибутку перевищує 307 600 євро; прибуток, одержаний від операцій з іншим рухомим майном, (крім цінних паперів), оподатковується у випадку, коли сума угоди перевищує 20 000 євро; для витворів мистецтва встановлені дві ставки: 4,5 % і 7 % – для предметів мистецтва, для виробів із дорогоцінних металів – 7,5 %;

– податок на заробітну плату (до нього належать цільові податки соціального характеру: податок на заробітну плату, податок на розвиток професійної освіти (учнівство), цільовий збір на професійну підготовку, збір на будівництво житла);

– податок на професійну освіту (його основна мета – знаходження коштів на фінансування професійно-технічної освіти у країні. Він стягується з фонду оплати праці за ставкою 0,5 % річного фонду оплати праці підприємства загалом плюс 0,1 %. Якщо на підприємстві працює понад 10 осіб, то воно переходить на фінансування довгострокової професійної освіти. У цьому разі ставка підвищується до 1,2 % загального фонду заробітної плати);

– акцизний збір (є другим за питомою вагою непрямим податком після ПДВ. До підакцизних товарів належать алкогольні напої, тютюнові вироби, сірники, вироби з дорогоцінних металів, цукор,

кондитерські вироби тощо. Акцизи є джерелом поповнення не тільки державного бюджету, а й місцевих);

– податок на спадщину (запроваджений з 1798 р.; суб'єкти податку: резиденти (спадкоємці та реципієнти) в усіх випадках переходу права власності, а також нерезиденти при переході права власності на майно, що знаходиться на території Франції);

– податок на корпорації (поширюється на прибутки, одержані від діяльності на території Франції як резидентами, так і нерезидентами. База оподаткування – задекларований прибуток за звітний (минулий) рік, дані про який подаються податковому відомству не пізніше 1 квітня поточного року);

– податки на власність (оподаткуванню підлягають: нерухоме майно (будівлі та споруди, обладнання промислових і сільсько-господарських підприємств), рухоме майно (акції та облігації, кошти на поточних рахунках), права власності. Згідно з установленим обмеженням, загальна сума податку на власність і прибуткового податку не повинна перевищувати 85 % доходу платника).

Податкова система Російської Федерації

Податкова служба Російської Федерації була створена в 1991 р. Структурно вона складається з 82 податкових управлінь по суб'єктах Російської Федерації та 1600 інспекцій. У 1993 р. дане управління виділили в окрему правоохоронну структуру – Федеральну податкову поліцію, яку ліквідували з 2003 року. З 2004 р. функції колишньої податкової поліції виконують працівники оперативного-розшукового бюро Головного управління з боротьби з податковими злочинами Федеральної служби по економічних і податкових злочинах у складі Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації.

Податкове відомство наділене певними правами: проводити перевірки грошових документів, бухгалтерських книг, звітів, декларацій, кошторисів та інших документів, пов'язаних з оподаткуванням; отримувати необхідні довідки та інформацію з питань, які виникли під час перевірки, за винятком інформації, яка є комерційною таємницею згідно з законодавством; контролювати дотримання законодавства особами, що займаються підприємницькою діяльністю, видавати на основі рішень органів виконавчої влади їм патенти та реєстраційні посвідчення; отримувати від підприємств, організацій та установ, громадян довідки, документи та копії з них, стосовно господарської діяльності платника податку та необхідні для правильного справляння податків; вимагати від керівників та інших посадових осіб юридичних осіб і громадян ліквідації виявлених

недоліків, контролювати їх виконання; призупинити операції в банках та інших фінансово-кредитних установах у випадках непред'явлення відповідних документів; застосовувати до підприємств штрафні санкції (пені, штрафи); ініціювати клопотання щодо заборони у встановленому порядку займатися підприємницькою діяльністю; клопотати через суд та арбітраж про ліквідацію підприємств будь-якої форми власності, проведення санації та оголошення банкрутом; про визнання недійсними угод та перерахування до бюджету доходів, отриманих за такими угодами.

Основні податки в Російській Федерації

Податок на додану вартість (ПДВ) запроваджений у Росії в 1992 р. У визначенні доданої вартості за російським законодавством немає нічого незвичного: додана вартість створюється на всіх стадіях виробництва та обігу; визначається як різниця між вартістю реалізованих товарів, робіт та послуг і вартістю матеріальних затрат, віднесених на витрати виробництва і обігу.

ПДВ справляється за такими ставками: 10 % – для продовольчих товарів (крім підакцизних) і товарів для дітей за переліком, установленим урядом Російської Федерації; при реалізації для промислової переробки і промислових потреб продукції борошномельної, круп'яної та харчової галузей (за виключенням підакцизних товарів); 18 % (з 1.01. 2004 р.) – з інших товарів, робіт, послуг, у тому числі і з підакцизних товарів.

Податок на прибуток підприємств і організацій запроваджений у 1991 р.

Об'єкт оподаткування – валовий прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг), основних фондів та іншого майна; доходи від позареалізаційних операцій, зменшені на суму витрат цих операцій. Прибуток від реалізації визначається як різниця між виручкою без ПДВ та акцизів і затратами на виробництво та реалізацію (собівартістю) продукції. Прибуток від реалізації цінних паперів – як різниця між ціною реалізації та ціною придбання за мінусом операційних видатків (оплата послуг). Ставка даного податку знижена з 35 до 24 % оподатковуваного прибутку.

Акцизи. Платники податку є виробниками, які реалізують високорентабельні підакцизні товари, а об'єктом оподаткування – обороти від реалізації підакцизних товарів власного виробництва.

Прибутковий податок із фізичних осіб. Платниками прибуткового податку є фізичні особи: громадяни Росії; громадяни інших держав та особи без громадянства, котрі як мають, так і не мають постійного

місяця проживання в РФ. Об'єктом оподаткування в громадян, які мають постійне місце проживання в РФ, є зменшений на суму пільг сукупний дохід, отриманий у календарному році на території РФ, континентальному шельфі, в економічній зоні РФ та за межами РФ як в грошовій (рублі, валюта), так і натуральній формах.

Податок на майно, що переходить в порядку спадщини або дарування. Суб'єктами цього федерального податку є громадяни, у власність яких переходить майно згідно з актом спадщини або дарування. Об'єкти оподаткування: житлові будинки, дачі, приватні квартири, витвори мистецтва та антикваріат, автомобілі, ювелірні вироби, вклади на депозитах у банках, цінні папери. Податок стягується в разі, якщо вартість майна, що переходить у спадщину, перевищує 850-кратну величину офіційно установлені мінімальної місячної оплати праці, а при даруванні – 80-кратну.

Єдиний соціальний податок (ЄСП) введений у податкову систему Росії з 2001 р. Базова ставка ЄСП складає 35,6 % від фонду оплати праці. Надходження від ЄСП розподіляються в таких пропорціях між позабюджетними фондами: 28 % відраховуються в Пенсійний фонд, із них 14 % – на виплату базових пенсій, 10 % – на страхову частину, 4 % – на нагромаджену частину пенсії; фонд соціального страхування – 4 %; фонд обов'язкового медичного страхування – 0,2 %; територіальні фонди медичного страхування – 3,4 %.

Податкова система Китаю

На сьогодні в Китаї налічується **25 видів** податків, які, залежності від їхньої природи і виконуваних функцій, можуть бути об'єднані у 8 груп.

1. **Податки з обороту.** Ця група включає 3 види податків, а саме: ПДВ, податок на споживання (податок з продажів), податок на підприємницьку діяльність. Збирання цих податків залежить від обсягу товарообігу або збуту в сферах виробництва, обігу та послуг.

2. **Податки на прибуток (доходи).** Сюди належать: податок на прибуток вітчизняних підприємств, податок на прибуток підприємств з іноземними інвестиціями та іноземних підприємств і податок з фізичних осіб. Надходження від цієї групи податків залежать від суми прибутку, отриманого юридичними особами, або від розміру доходу фізичної особи.

3. **Ресурсні платежі,** що включають ресурсний податок і земельний податок (плата за користування землями міст і районів). Ці податки стягуються з природокористувачів, а також з користувачів міських і районних земель. Ресурсними платежами оподатковуються

використання природних ресурсів, що перебувають у державній власності.

4. **Цільові податки і збори:** податок на утримання і будівництво міст, податок за користування сільгоспугіддями, податок на інвестиції в основний капітал, податок на реалізацію землі.

5. **Майнові податки:** податок на майно, податок на нерухомість, податок на спадщину (поки не введений).

6. **Податки з операцій (дій).** До цієї групи належать: податок за користування автотранспортними засобами та водними судами, гербовий збір, податок на передачу майна, податок на обіг цінних паперів (поки не введений). Цими податками оподатковуються певні операції (дії).

7. **Сільськогосподарські податки:** податок на землеробство і податок на утримання і розведення худоби. Платниками податків виступають юридичні та/або фізичні особи, які отримують дохід від землеробства або тваринницької діяльності.

8. **Мита.** Ними обкладаються товари, що ввозяться/вивозяться на/з території Китаю.

Податкова система Великої Британії

У державний бюджет Великої Британії поступають **прямі податки:** особистий прибутковий; корпоративний прибутковий; на доходи від нафти; на спадщину; на капітал; внески на соціальне страхування; непрямі податки (на споживання): податок на додану вартість; акцизи; мито; гербові податки; податок із грального бізнесу. **Місцеві бюджети формуються за рахунок муніципального податку на нерухоме майно.**

Прибутковий податок – фінансово й соціально найбільш важливий податок у Великій Британії. Був запроваджений у 1842 р. у розмірі 7 пенсів із кожного фунта стерлінгів оподаткованого доходу.

Британський прибутковий податок має так звану шедулярну форму, що означає групування оподатковуваних доходів за певною ознакою. Шедули названі за літерами англійського алфавіту: А, С, D, E, F. Названі шедули передбачають оподаткування таких видів доходів:

Шедула А – доходи від власності та орендованого майна (землі, будинку, квартири, якщо це буде навіть автофургон чи яхта, пристосовані для постійного проживання);

Шедула С – доходи від облігацій державних позик;

Шедула D – доходи від виробничо-комерційної діяльності (наприклад, прибуток власника магазину), від надання послуг особами вільних професій (адвокатами, лікарями і т. д.), аліменти, гонорари, доходи

британських підданих від цінних паперів і майна, що знаходиться за кордоном);

Шедула Е – заробітна плата, пенсії з приватних пенсійних фондів, оподатковувані соціальні допомоги;

Шедула F – дивіденди та інші виплати, здійснювані компаніями.

Податок на спадщину – різновид податку на багатство, яким у кумулятивній сумі оподатковується все майно (власність) небіжчика, залишене на момент смерті з урахуванням вартості дарувань, зроблених в останні сім років життя.

Оподаткування дарувань установлене з метою попередити можливе ухилення від податку шляхом розподілу майна між родичами у формі дарунків. При цьому вартість дарувань, одержаних протягом року, не повинна перевищувати 3 тис. ф. ст.

Внески на соціальне страхування, маючи характер соціальних цільових податків, витрачаються на виплату пенсій і соціальних допомог. У Великій Британії суб'єкти цієї форми оподаткування діляться на чотири класи. До першого класу належать особи найманої праці та їх роботодавці; до другого – особи, які не перебувають у відношеннях найму (так звані самозайняті: фермери, професійні спортсмени, митці і т. д.); до третього – непрацюючі або ті, хто не відноситься до перших двох класів; до четвертого – особи другого класу з підвищеними доходами.

Податок на додану вартість був запроваджений у 1973 р. як фіскальна умова членства Великої Британії в Європейському Союзі. Ставки податку: 0,8, 17,5 %. Звільнені від ПДВ земля, поштові, страхові та фінансові послуги, освіта і охорона здоров'я, гральний бізнес і лотереї, професійні спілки (тред-юніони), спортивні змагання, твори мистецтва, ритуальні послуги.

Основу місцевого оподаткування складає муніципальний податок – податок на майно, що замінив собою в 1993 р. непопулярний суспільний збір подушного типу. Справляється з власників і орендарів нерухомого майна, вартість якого оцінюється один раз у 10 років, та залежно від кількості членів родини, які проживають за однією адресою. У кожному з регіонів країни установлені свої норми оподаткування, тому ставки податку значно диференційовані.

Податкова система Сполучених Штатів Америки

Федеральний бюджет США формується здебільшого за рахунок прямих податків. У той же час основними джерелами поповнення місцевих бюджетів є непрямі податки.

Найбільшу питому вагу в загальному федеральному бюджеті США має прибутковий податок з фізичних осіб. Він може розраховуватись двома способами: дохід окремого громадянина або дохід сім'ї (дохід сім'ї складається з доходів усіх її членів).

Цей податок забезпечує близько 49 % податкових надходжень до федерального бюджету.

Мінімальна ставка індивідуального прибуткового податку – 10 %, а максимальна – 38,6 %.

Податок на спадщину і дарування – податок на майно, яке переходить до спадкоємців (посмертний податок) і/або роздаровується при житті. Лише 2 % громадян США підпадають під дію цього податку, оскільки майно вартістю менше 675 тис. дол. не оподатковується.

Податкова система Канади

Канадська податкова система функціонує на федеральному, провінційному, місцевому рівнях. У відповідних бюджетах зосереджується відповідно 48 %, 42 % і 10 % податкових надходжень.

Федеральні податки – податок на індивідуальний дохід, який передбачає оподаткування доходу платника як сукупності всіх його матеріальних вигод, джерелом яких є трудова і підприємницька діяльність, власність на майно та інші надходження в грошовій і натуральній формі (в т. ч. пенсії, соціальні допомоги, доходи з капіталу, доходи від фермерства і риболовства та ін.).

Податок на прибуток корпорацій. База цього податку складається з валового доходу фірми з усіх джерел за мінусом витрат, понесених у процесі одержання доходу (заробітна плата; вартість використуваних у виробництві матеріалів, енергії і т. д.; процентів на позичений капітал; вартість основних фондів за мінусом амортизації). Ставки податку на доходи корпорацій диференційовані залежно від статусу і категорії платника. Загальна ставка – 28 % чистого доходу (прибутку); ставка для виробничих підприємств – 24 %; для дрібних корпорацій, які знаходяться у власності канадців, – 12 %. Податок на корпорації сплачується щомісячно.

Податок на товари і послуги (GST) – 7 % канадський аналог податку на додану вартість, запроваджений у 1991 р. Поширюється на всі товари і послуги за винятком неоподатковуваних (нульова ставка) та звільнених від податку.

Акцизи мають форму податків із одиниці продукції або її вартості. Основні підакцизні товари: тютюнові вироби, годинники та коштовності, вино, авіаперевезення, бензин та інші нафтопродукти.

У систему провінційних податків на споживання включають: податок із роздрібних продаж, а також податки на продукти харчування, спиртні напої, цигарки, тютюн, бензин, дизельне паливо, телефон, готельні послуги.

До місцевих (муніципальних) доходів у Канаді належить податок на майно, податки на підприємства, інші податки і збори.

База муніципального податку на майно – оціночна вартість нерухомого майна (землі та будівель) без будь-якого зв'язку з платоспроможністю власника. Від цього податку звільнена власність, що належить державі, церкві, школам, благодійним організаціям.

Податкова система Італії

Найбільш значними подіями в розвитку сучасної податкової системи Італії стали реформи 1973-1974 рр. та 1988 р. Перша була проведена з метою модернізувати структуру й адміністрування національної податкової системи відповідно до вимог Європейського Союзу, друга внесла зміни в оподаткування доходів фізичних і юридичних осіб.

Прибутковий податок з фізичних осіб резиденти сплачують із усіх видів доходів, одержаних в Італії і за кордоном, нерезиденти – лише з доходів, одержаних в Італії. Залежно від свого походження джерела доходів поділені на п'ять категорій, кожній з яких властиві свої особливості оподаткування: нерухоме майно (земля і будівлі), капітал, підприємництво, трудові доходи від роботи за наймом і в порядку самостійної зайнятості осіб вільних професій, інші джерела. Під одною назвою, по суті, справляються п'ять різних податків.

Податок на нерухоме майно справляється на основі кадастрових оцінок, котрі переглядаються кожні 10 років. Норми оподаткування диференційовані залежно від характеру експлуатації майна.

Прибутковий податок на капітал справляється в момент і за місцем одержання доходу. Він поширюється на депозитні рахунки в банках, проценти по позиках, доходи від цінних паперів, лотерейні виграші.

Податок на трудові доходи осіб працюючих за наймом поширюється на заробітну плату, компенсації, винагороди, доплати та ін.; осіб вільних професій – на гонорари, доходи від оплати послуг, виручку від продажу витворів мистецтва і т. ін.

Податок на додану вартість справляється в Італії за диференційованою шкалою ставок: 2 % (пільгова), 9 % (основна), 18 % і 38 % (підвищені), 0,8 % (експортна). Пільгова ставка поширюється на продукти харчування першої необхідності (хліб, молоко та ін.), а також газети і журнали, підвищена – на предмети розкоші (ювелірні вироби, спортивні автомобілі, хутра).

Акцизи поширюються на звичайне коло товарів: нафтопродукти, тютюнові вироби, сірники, алкогольні напої, цукор, електроенергію.

Об'єкт податку зі спадщини та дарувань – ринкова вартість майна, що змінює власника у випадку смерті або в результаті дарування.

Гербовий податок справляється в формі збору від продажу державними установами гербових видів продукції (бланків, марок, квитанцій, чеків і т. п.). Тому всі нотаріальні операції оподатковуються гербовим збором.

Реєстраційний збір справляється при складанні угоди або реєстраційного акту щодо переходу прав власності в розмірі 0,5-0,8 %.

Підсумки теми

1. Податковою системою є сукупність податків і зборів, що утворюють систему згідно з визначеними принципами, прийнятими в країні з метою реалізації функцій оподаткування.

2. Податкова система повинна відповідати таким вимогам, як системність, встановлення визначальної бази податкової системи, формування правової основи, формування вихідних принципів.

3. Податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави.

4. До загальнодержавних належать податки та збори, що є обов'язковими до сплати на всій території України, крім випадків, передбачених законодавством.

5. До місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених податковим законодавством, рішеннями сільських, селищних і міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад.

Терміни і поняття для словника

Податкова система

Принципи податкової системи

Податкова політика

Принципи податкової політики

Загальнодержавні податки та збори

Місцеві податки та збори

Завдання для індивідуальної роботи

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Розкрийте роль податкової системи у складі державних доходів.
2. Які основні елементи податкової системи?
3. Який вимогам повинна відповідати побудова податкової системи?
4. Опишіть принципи податкової системи, що викладені в податковому законодавстві.
5. Що таке податкова політика та які її характерні риси?
6. Охарактеризуйте принципи та завдання податкової політики.
7. Які загальнодержавні податки та збори існують в Україні?
8. Які місцеві податки та збори є в Україні?
9. Охарактеризуйте податкову систему Франції та Італії.
10. Розкрийте характерні риси податкової системи Російської Федерації.
11. Опишіть податкову систему Китаю, Великої Британії.
12. Охарактеризуйте податкову систему Сполучених Штатів Америки та Канади.

Теми рефератів

1. Економічний зміст податкової системи.
2. Принципи та елементи податкової системи.
3. Характерні риси податкової політики та її сутність.
4. Склад податкової системи України.
5. Податкові системи економічно розвинутих країн.

Тести

1. Кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені законодавством податки та збори, платником яких вона є. Це принцип:
 - а) податкового управління;
 - б) фінансовий, що розроблений німецьким економістом А. Вагнером;
 - в) сформульований А. Смітом;
 - г) податкової системи, що викладений у податковому законодавстві.
2. Діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави – це:
 - а) принцип оподаткування;
 - б) податкова система;
 - в) податкова політика;
 - г) єдиний підхід до встановлення податків та зборів.